

The end of Babel?

I 1907 spådde en viss E. H. Babbitt at verden kom til å ha 1,1 milliarder engelsktalende i år 2000. Det var et overraskende nøyaktig anslag. Men hva slags språk er det alle disse menneskene snakker? Welcome to the brave new world of globish.

GRETE GAULIN
Journalist

Språk. Hva er et språk? Lingvister og språkkonservative vil antagelig vise til språknormer, syntaks og stilsikkerhet. Andre vil muligens hevde at språkets viktigste funksjon er å fungere som bro mellom mennesker. Uansett er det multifunksjonelt. Og levende.

Så levende at det snart vil være et helt annet språk der ute, ifølge briten Robert McCrum som har skrevet boken «Globish – How the English Language Became the World's Language».

Forbløffende for et lite land som innimellom demonstrerer en heller angstbitersk motstand mot en lingvistisk koloss, er det engelsk som har mest å frykte fra sitt språklige avkom.

”
Det er ikke vanskelig å finne forklaringen på utbredelsen av engelsk. Det fulgte rett og slett imperiet til «utkanter» av verden som USA, India og Afrika – akkurat som latin hadde gjort århundrer tidligere.

Fulgte imperiet ut i verden. Man kan leke med språk; føre det til retoriske høyder med briljante lingvistiske innovasjoner eller skarpskodde observasjoner. Man kan gjøre det til en siste uavhengig skanse under fremmed okkupasjon, la det sveve over verden på vingene til et imperium – eller stikke av med begrepsapparatet for en ny og verdensomspennende teknologi.

Engelsk gjorde alt dette. Det var språket til Shakespeare, Churchill og King James Bible. Det var også språket til et dugelig sjøfolk som skulle vinne over sine franske, spanske og nederlandske konkurrenter og dermed gjøre en fjerdedel av verdens overflate til sin.

Det er ikke vanskelig å finne forklaringen på utbredelsen av engelsk. Det fulgte rett og slett imperiet til «utkanter» av verden som USA, India

og Afrika – akkurat som latin hadde gjort århundrer tidligere. Det kommende verdensspråket ble med andre ord båret frem på en bølge av lidelse, utbytting og plyndring. Men det førte også til at menneskeheten for første gang nesten kunne bygge sitt *Babels tårn*.

I løpet av de siste tiårene har engelsk, eller engelskamerikansk etter det transatlantiske maktskiftet, triumfert over hele kloden. Det har løsrevet seg fra sin koloniale og imperiale historie, og blitt språket til anglosaksisk opposisjon så vel som posisjon.

Det skyldes ikke språket i seg selv, mener Robert McCrum:

«Utviklingen av engelsk som verdensspråk ... fikk nesten ingen hjelp av språkets iboende natur. Som mange har observert, har engelsk en veldig alvorlig designfeil: Dets tilsynelatende helt irrasjonelle stavereregler.»

Derimot hadde engelsk andre fortrinn, som forfatteren gjentar som et mantra gjennom hele boken: Det var tilpasningsdyktig, spredningsvillig, folkelig og undergravende.

Det reiste aldri barrierer mot andre, eller pukket innbitt på syntaksens ranke overhøyhet. Det absorberte. Fra fransk fikk *Old English* høystemte ord som *glory*, *guile* og *sacred*. Fra indianerne kom ord som *totem* og *tomahawk*, og fra India kom *shampoo* og *pyjamas*.

Det var språket som hersket i den imperiale overklassen, selvfølgelig, men ikke bare. Selv i koloniene ble engelsk oppfattet som en motorvei til karriere og en mulighet for stater til å hekte seg på den globale kapitalismen.

USA reddet verdensspråket. Det kunne ha gått under med det britiske imperiets nedgang og fall. Men fra USA kom nye kraftfulle impulser som den amerikanske uavhengighetserklæringen, en ny imperialistisk drive og en revolusjonær bevegelse som skulle gi ideer og muskler til demokratiske bevegelser over hele verden.

«We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal.» Det var ord

som den visionære Barack Obama skulle gjenta i sitt manifest til fremtiden; «The Dreams of My Father». Den fremtidige presidenten ble båret frem på det samme språket som hadde gjort USA til en nasjon, i en virkeliggjøring av ordene til en annen president. «English is destined», skrev John Adams i 1780, «to be in the next and succeeding centuries more generally the language of the world than Latin was in the last or French is in the present age».

Det var en referanse med potensial til å negere seg selv, siden latin var blitt brutt ned på en rekke gjensidig uforståelige språk etter Romerrikets fall. Det er Robert McCrums tese at også engelsk vil fragmentere, men uten at det vil gå samme vei som med latin.

Engelsk er et språk som alltid har hatt følge av ulike blandingsspråk. Oppsnappede engelske ord var eneste måten slaverne kunne kommunisere på dypt der nede i buken på 1700-tallets slaveskip, og i kjølvannet av denne handelen fulgte plantasjekeol – gjengitt i Mark Twains mesterverk «Huckleberry Finn», i ordene til den rømte slaven Jim:

«Well, you see, it'uz dis way. Ole Missus – dat's Miss Watson – she pecks on me all de time, en treats me pooty rough, but she awluz said she wouldn't sell me down to Orleans. But I noticed dey wuz a nigger trader round de place considerable, lately, en I begin to git oneasy».

Høres det kjent ut? Om ordene tilhører en annen tid, er den spisse og litt nasale tonen lett gjenkjennelig i dag. Det er rett og slett en eldre variant av dialekten *globish*.

Noen vil mene det er en korrumperring – slik Jonathan Swift i hine, haarde dage blåste seg opp over friheten som hadde fordervet språket – eller i hans egne ord:

«These Manglings and Abbreviations ... the innovations of illiterate Court Fops, half witted Poets and University Boys».

Men den viktigste siden av den engelske språkmynten var alltid folkelig. Språk som kommunikasjon, rett og slett. Språk for å forstå hverandre på en plattform av minste felles multiplum:

Pidgin – blandingsspråk – eller *lingua franca* (fellesspråk for grupper som ikke deler morsmål) litt høyere opp i den lingvistiske næringskjeden.

Hele verden hadde ett språk og samme tungemål. Da folk brøt opp fra øst, fant de en bred dal i Sinear-landet og slo seg ned der. De sa til hverandre: «Kom, så lager vi teglstein og brenner dem godt!» De brukte tegl til byggestein og jordbek til bindemiddel. «Kom», sa de, «la oss bygge oss en by med et tårn som når opp til himmelen, og skape oss et navn så vi ikke blir spredt ut over hele verden!» Da steg Herren ned for å se på byen og tårnet som menneskene bygde. Herren sa: «Se, de er ett folk, og samme

språk har de alle. Dette er det første de tar seg fore. Nå vil ingen ting være umulig for dem, hva de så finner på å gjøre. La oss stige ned og forvirre deres språk, så den ene ikke skjønner hva den andre sier!» Så spredte Herren dem derfra ut over hele jorden, og de holdt opp med å bygge på byen. Derfor kalte de den Babel. For der forvirret Herren all verdens tungemål, og derfra spredte Herren dem ut over hele jorden.

(1. Mosebok 11, 1-9)

fakta

Det engelske språket

» Engelsk har offisiell eller spesie!! status i 75 land med en samlet befolkning på over to milliarder mennesker.

» 375 millioner har engelsk som førstespråk ytterligere 375 millioner har det som annets

» Antall mennesker som har engelsk som arspråk, vil snart være høyere enn de som har som førstespråk.

» Man regner med at rundt 750 millioner som ikke har engelsk som første eller annetspråk også er i stand til å snakke det på et kompet nivå.

» Engelsk er del av den germanske grenen innenfor indoeuropeiske språk.

» I år 1000 besto engelsk av rundt ett tusen

I dag består språket av rundt en halv million

» Veldig mange ord i engelsk har kommet fra andre språk, som latin, fransk, lavysk og skandinaviske språk.

Kilde: British Council

» The end of Babel?

Robuste språkspirer. I India ble «Cheechee-engelsk» en måte å kommunisere på mellom tjener og herre. I Karibia fikk man «Caribbean English», og i Singapore fikk man et «Singlish» der alle setninger slutter med lah eller lor: «He is big-sized, lah».

Men også land med egne, sterke språk utviklet sine særegne former for engelsk tale og intonasjon, som «Japlish», «Spanglish» og «Franglais».

I dag fins det 61 forskjellige kreolvarianter av engelsk; brukt av tilsammen 200 millioner mennesker over hele kloden. Og så robuste er disse spirene at de en gang i fremtiden kommer til å utfordre og kanskje ta knekken på sitt eget moderspråk.

Eller kanskje ikke. Kanskje vil «the English of Shakespeare and the Bible» ikke bare overleve, men også bli inspirert av alle disse kreolspråkene. Fordi språket er tilpasningsdyktig, spredningsvillig, folkelig og undergravende – og dermed også dynamisk.

I dag er engelsk verdensspråk fordi britene nektet å lage en avtale med Hitler. «Uten den britiske avvisningen av nazistaten ville det tyvende århundrets Europa vært et helt annet sted, og tysk ville antagelig ha blitt snakket i et område fra Athen til Arkhangelsk», skriver forfatteren.

Winston Churchill ville det annerledes. Og etter krigen gjorde han engelsk til ren poesi da han oppsummerte de fem årene:

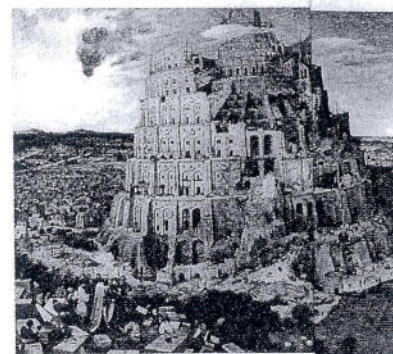
«Britain's will was resolute and remorseless and unconquerable ... It was the nation that had the lions' heart. (Pause)

I had the luck to be called upon to give the roar».

Kilde: Robert McCrum: «Globish – How the English Language Became the World's Language».

»

I dag er engelsk verdensspråk fordi britene nektet å lage en avtale med Hitler.

«Babels tårn» Pieter Bruegel den eldre malte to ulike versjoner med samme motiv i 1563. Denne versjonen henger i Kunsthistorisches Museum i Wien.

Begreper

Babels tårn: I denne fortellingen i Mosebok boksiden over t.v.) kalles byen og tårnet for Babel, som er et ordspill på det hebraiske bala-blande», «forvirre» og «Babel» (debraiske navnet på Babylon).

Lingua franca: Språk som systemisk blir brukt i kommunikasjon mellom mennesker som ikke har samme morsmål. Mange av dekan ikke regnes som pidgin eller kreol.

Pidgin: Forenklet språk som har utviklet seg mellom mennesker som ikke har felles språk.

Kreol: Et stabilt språk som har utviklet seg fra pidgin og blitt til et slags morsmål.

Er norsk truet av engelsk?

Ja, mener noen.

Nei, mener andre.

Men én ting er uomstridt:

Norsk er på ingen måte et lite språk.

En ny type språkstrid.

GRETE GAULIN
Frilansjournalist

Pilene peker nedover. I løpet av dette århundret kan verden miste 3200 språk, ifølge UNESCO. Det betyr i så fall en halvering av det antallet man har i dag, som er rundt regnet 6700 ulike språk.

Men er norsk ett av de språkene som vil forsvinne?

Egentlig ikke. Norsk befinner seg ikke på UNESCOs røde liste over truede arter, men sies tvert imot å være meget robust med sine fem millioner brukere.

Det plasserer norsk blant de fem prosentene av verdens språk som har mer enn én million brukere, skriver de to lingvistene Guro Fløgstad og Anders Vaa i boken «Norsk er et lite språk som er i ferd med å dø ut – og andre myter om språk.» Og det gir norsk en hederlig 114 plass blant verdens nesten syv tusen språk.

Akademia velger engelsk. Ikke desto mindre har Kulturdepartementet gjort det til offisiell politikk at det norske språket er truet. Og Språkrådets mangeårige leder Sylfest Lomheim er bekymret:

«Det norske språket er helt klart under press fra engelsk», sier han. «Det skyldes ikke at vi tar inn låneord, slik vi tidligere tok inn ord fra tysk og fransk. Slike ord bare beriker språket vårt, og kan brukes som de er hvis det er naturlig (film) eller tilpasses en norsk skrivemåte. Problemet er heller at engelsk eter seg inn på bruksområder der norsk tidligere har dominert.»

Ekspertene kaller det domener; et kulturelt og sosialt område hvor språket brukes. Noen av disse er i dag fullt dig preget av engelsk. «Vi ser det først og fremst innen forskning, høyere utdanning og næringsliv», sier Lomheim. «Åtti prosent av alle doktorgradsavhandlinger blir i dag skrevet på engelsk eller et annet språk, mens store selskaper som Hydro har engelsk som internt språk.»

Det samme gjelder norske forskere, som må forholde seg til et internasjonalt publikum. «Det holder ikke for forskere i dag å skrive bare på norsk», erkjenner Lomheim. «Men de må også skrive på norsk. Det betyr at vi må ha en kulturpolitikk der universitetene får ansvar for å opprettholde språket vårt på viktige bruksområder.»

For Lomheim handler det om politikk. Det norske språket er bare utsatt dersom man overlater det til et språklig frimarked der hele engelske setninger i dag flourer. «Keep me posted, sier vi til hverandre. «End of story» hører vi på NRK.

«Akkurat dette er helt nytt», sier Lomheim. «Og alt kan uttrykkes helt fint på norsk.»

Fortsatt morsmål.

Anders Vaa er enig i at akademia er preget av engelsk, men mener likevel ikke at språket vårt er truet.

«Man kan jo heller si at akademia utgjør et internasjonalt domene», sier han. «Faktum er at norsk snakkes på alle bruksområder i Norge, og enda viktigere: det overføres fortsatt fra generasjon til generasjon.»

Det er denne overføringen som først og fremst kjenner tegner et språks levedyktighet. Og her til lands er det ingenting som tyder på at norsk er i ferd med å forsvinne som første morsmål for barn», påpeker Vaa.

Derimot har norsk sine egne svin på skogen, som indirekte oppsummeres i stortingsmelding nr. 35, 2007-2008. «I UNESCOs raudbok om truga språk frå slutten av 1990-talet er såleis lulesamisk og sørsamisk, til liks med enaresamisk, skoltesamisk og kildinsamisk, klassifisert som alvorleg truga språk», heter det der.

«I bunn og grunn er det jo norsk som har vært det vi kaller et «killer language», sier Anders Vaa.

fakta

Domener:

Domener eller bruksområder er kulturelt og sosialt område hvor språket brukes. Eksempler på domener er hjemmet, kirken, skolen, barnehagen, arbeidslivet og akademia.

Engelsk i norsk:

Ord og uttrykk med tilknytning ungdommens forbruk og kultur stått for en viktig del av låneord

50-tallet:

Musikk: Rock'n roll, band, blues
Klær og mote: Jeans, duffel coat
Mat og drikke: Coca Cola, hot dog, grille

60-tallet:

Musikk: Hit, hitliste, twist
Klær og mote: Crush-lakk, minis kjørt, hotpants
Mat og drikke: Broiler, dip

70-tallet:

Musikk: Disco, cover, punk
Klær og mote: Denim, boots, collegegenser
Mat og drikke: Burger, fastfood

80-tallet:

Musikk: Hip hop, CD, breakdance
Klær og mote: Stonewashed, cityshorts, wet-look
Mat og drikke: Brownie, (hot) shc

90-tallet:

Musikk: Grunge/grønjsj, dance
Klær og mote: Sagge, clubwear
Mat og drikke: Bagel, sub(marine)

Kilde: SPRÅKRÅDET